

УДК 343.23.65

Є. І. Тищенко

аспірант докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ**ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ОДЕРЖАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ**

За загально-філософською доктриною, основою будь-якої діяльності людини, зокрема й діяльності, що спрямована на виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, є збір, аналіз і використання отриманої інформації. Успішність та якість виконання завдань, поставлених перед правоохоронними органами, щодо протидії злочинам, зокрема і злочинам, що пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, залежить від рівня їх інформаційно-аналітичного забезпечення. Інформаційна складова та, розбудована на її основі аналітична робота, є невід'ємним елементом організації виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди.

Дослідженню проблем інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів присвятили свої наукові праці такі видатні вчені: А.Е. Жалинський, М.В. Костицький [1], Я.Ю. Кондратьєв [2], О.В. Пархоменко [3], С.О. Телешун [4], Н.Ф. Четцова [5], Ю.В. Чичелов [6] та інші.

Здійснений нами ґрунтовний аналіз джерел дозволяє дійти висновку, що недостатньо дослідженою залишається низка проблем щодо інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди.

В основу дослідження покладено необхідність більш детального дослідження деяких аспектів інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди.

У процесі виявлення злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, важливе значення має не лише кількість джерел, але й, обов'язково, якість інформації, що в них міститься [7]. Окрім того, отримана інформація про злочини означеної категорії також може стати відповідним пунктом для виявлення нових джерел одержання інформації як про злочини, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, так і про злочини інших категорій.

Як правило, перевірка і дослідження отриманої інформації про злочини, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди має відбуватись у двох напрямках:

- правильне сприйняття інформації джерелом;
- достовірність і якість змісту отриманої інформації [8].

За результатами проведеного нами аналізу оперативно-розшукових справ (далі – ОРС) категорії «Захист» та кримінальних проваджень щодо виявлення та розслідування злочинів досліджуваної категорії було встановлено, що, у зв'язку зі специфікою злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, головним завданням працівника оперативного підрозділу та слідчого є ретельне вивчення джерела отриманої інформації, оскільки це джерело (особа), яке надає правоохоронним органам певні відомості, досить часто не є безпосереднім свідком скоєння протиправних дій злочинцями, тобто значення суб'єктивного фактору у перевірці вірогідності отриманої інформації значно зростає.

Після того, як відповідний працівник оперативного підрозділу або слідчий ретельно перевірить достовірність та вірогідність отриманої ним інформації, він починає її дослідження у цілому, виявляючи та аналізуючи наявні протиріччя, намагаючись усунути та пояснити їх. Отримана таким чином інформація може бути використана належним чином лише у тому разі, якщо вона буде своєчасно зафіксована відповідно до вимог чинного законодавства. Важливе значення у вирішенні цього завдання, як для працівників оперативних підрозділів, так і слідчих, має належне застосування науково-технічних засобів, що надає змогу точно і своєчасно зафіксувати конкретні факти отримання неправомірної вигоди, а також перевірити вірогідність та істинність отриманої інформації надалі.

А.Д. Урсул визначає, що оцінка отриманої інформації, продиктована внутрішнім переконанням відповідного працівника правоохоронного органу, формується на основі правосвідомості і знання вимог нормативних актів, що регламентують правоохоронну діяльність [9].

Ґрунтуючись на дослідженнях О.М. Бандурка та Л.М. Давиденка [10], пропонуємо криміналістичний зміст інформації щодо виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, визначити через такі складові:

- інформація про злочинність, пов'язану з одержанням неправомірної вигоди, як соціально-правове явище; про її якісні та кількісні показники;
- інформація про причини та умови скоєння злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди;

– інформація про види та окремі злочини, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди;

– інформація про особи злочинців, які скоїли злочини, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, а також про осіб, які можуть стати на такий злочинний шлях;

– інформація про стан та засоби підвищення ефективності протидії злочинам, пов'язаним з одержанням неправомірної вигоди.

Підсумовуючи наведені теоретичні здобутки та висновки науковців та використовуючи метод наукової екстраполяції, тобто поширюючи отримані висновки щодо однієї частини якоїсь системи на іншу частину тієї самої системи, пропонуємо інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди, розуміти як процес пошуку, збирання, оброблення, перекладу, збереження та видання інформації щодо ознак підкупу або прийняття пропозиції, обіцянки надати або одержати неправомірну вигоду суб'єктом злочину та використання такої інформації для прийняття відповідних рішень, пов'язаних з виявленням та розслідуванням злочинів означеної категорії.

Постійний розвиток інформаційних технологій та вихід злочинності, пов'язаної з одержанням неправомірної вигоди, на якісно новий рівень визначає актуальність питання щодо належного інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів означеної категорії, [11, р. 100], що зумовлює постійну розробку нових та удосконалення існуючих програм інформатизації діяльності правоохоронців [12, р. 360]. Усебічне та повне висвітлення злочинної діяльності суб'єктів злочинів досліджуваної категорії є запорукою ефективного та успішного їх викриття, припинення та розслідування, а також встановлення повного кола осіб, винних у їх скоєнні та притягнення їх до відповідальності [13].

Зараз у розпорядженні працівників правоохоронних органів, на яких покладено обов'язки щодо викриття та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, є ряд інформаційних ресурсів, деякі з них ми наведемо у якості прикладів:

– інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ (далі – ОВС) «Армор», яка надає можливість отримати інформацію про анкетні дані осіб, які можуть мати значення для правоохоронних органів, їх місця реєстрації та проживання; паспортні відомості громадянина України; зареєстровану зброю; наявні адміністративні та кримінальні правопорушення; події, що сталися за участю фігуранта; наявність фотографії тощо;

– підсистема «Єдиний облік» інформаційно-пошукової системи (далі – ІПС), яка надає можливість встановити причетність об'єктів до право-

порушень та подій, встановити адреси та родинні чи інші зв'язки фігурантів, мобільні телефони та місця роботи, а також іншу корисну інформацію;

– Національна автоматизована інформаційна система, яка надає можливість отримати інформацію про транспортні засоби та їх історію; про їх власника: анкетні дані (включно з місцем народження), паспорт, ідентифікаційний номер фізичної особи, адресу реєстрації тощо; про осіб, які мають право керувати зазначеним транспортним засобом та ступінь зв'язку між ними; про адмінпротоколи, які склалися на водіїв зазначеного транспортного засобу; посвідчення водія та наявність фотографії тощо.

Окрім указаних інформаційних ресурсів, працівники правоохоронних органів, на яких покладено обов'язки щодо виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди, мають можливість отримувати відомості із таких інформаційних ресурсів:

– Єдиний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (інформація про керівників, засновників юридичних осіб, розміри статутних фондів, фізичні та юридичні адреси, номери телефонів тощо);

– Реєстр речових прав на нерухоме майно Міністерства юстиції України;

– Банк даних Генерального секретаріату Інтерполу;

– Державний реєстр виборців України;

– База ідентифікаційних кодів;

– Відомості Департаменту поліції охорони Національної поліції;

– Державний реєстр актів цивільного стану громадян Міністерства юстиції України (аналіз даної інформації дає можливість встановити сімейний стан, близьких родичів, причину смерті осіб та інше);

– інформаційні бази Державної фіскальної служби України (місця та розмір отримання прибутків тощо);

– інформаційні бази Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

– інші відкриті реєстри баз даних державних органів.

Важливим та повноцінним джерелом інформації можуть бути інформаційні бази банківських установ, комерційних торговельних підприємств та організацій, які використовуються на договірних основах, зокрема такі:

– клієнтські бази ліквідованих банків (інформація про кредити, депозити, переказування грошових коштів, адреси, телефони тощо);

– клієнтські бази спортивних клубів, закладів обслуговування населення, торговельних мереж тощо;

– клієнтські бази поштових операторів, зокрема й комерційних, наприклад «Нова пошта» тощо;

– клієнтські бази великих автомобільних заправних станцій та комплексів, таких наприклад, як «ОККО», «Socar», «WOG», «Shell» тощо;

– мережі медичних лабораторій та приватних медичних установ;

– клієнтські мережі торговельних супермаркетів та інших фінансових установ та торговельних представництв;

– Всесвітня мережа Інтернет, яка на сьогодні є дієвим потужним інформаційним масивом; соціальні мережі «Facebook», «LinkedIn», «Instagram», «Однокласники» та інші, у яких міститься інформація про фігурантів, їх фотографії та зв'язки;

– наявні у відкритому доступі ресурси щодо декларації про доходи, про учасників тендерних процедур тощо;

– різноманітні пропріетарні месенджери для мобільних телефонів та смартфонів, за допомогою яких пересилаються текстові повідомлення, зображення, фото-, відео- та аудіофайли («Viber», «Whatsup» та інші), використовуючи які можливо отримати не тільки фотографії осіб, знаючи номер їх телефону, але й іншу інформацію, що є важливою виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди.

На жаль, формат нашого дослідження не дає змоги детальніше дослідити усі сучасні наявні можливості практичного здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди, тому зазначимо, що конкретний зміст і об'єм інформаційно-аналітичного забезпечення під час виявлення та розслідування злочинів означеної категорії визначається безпосереднім його виконавцем на підставі вибору ним конкретних видів правозастосовних дій, що вчиняються, зовнішніх умов їх вчинення, періодом розвитку цих умов, наявністю будь-яких відомостей про обставини та суб'єктів одержання неправомірної вигоди.

Використання працівниками правоохоронних органів сучасних інформаційних технологій значно підвищує якість їх роботи щодо виявлення та розслідування злочинів означеної категорії, тобто надає можливість повністю вирішувати усі поставлені перед ними завдання.

Ґрунтуючись на дослідженнях інших авторів, пропонуємо криміналістичний зміст інформації щодо виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, визначити як інформацію про злочинність, пов'язану з одержанням неправомірної вигоди, як соціально-правове явище; інформацію про причини та умови скоєння злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди; інформацію про види та окремі злочини, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди; інформацію про особу злочинців,

які скоїли злочини, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди, а також про осіб, які можуть стати на такий злочинний шлях; інформацію про стан та засоби підвищення ефективності протидії злочинам, пов'язаним з одержанням неправомірної вигоди.

Підсумовуючи теоретичні здобутки та висновки інших науковців та використовуючи метод наукової екстраполяції, тобто поширюючи отримані висновки щодо однієї частини якоїсь системи на іншу частину тієї самої системи, пропонуємо інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди, розуміти як процес пошуку, збирання, оброблення, перекладу, збереження та видання інформації щодо ознак підкупу або прийняття пропозиції, обіцянки надати або одержати неправомірну вигоду суб'єктом злочину та використання такої інформації для прийняття відповідних рішень, пов'язаних з виявленням та розслідуванням злочинів означеної категорії.

Література

1. Жалинский А.Э., Костицкий М.В. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация. Львов, 1980. 212 с.
2. Кондратьев Я.Ю., Хахановський В.Г. Нормативно-правова база інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів міліції. Науковий Вісник НАВС України. Ч. 2. 2003. № 3. С. 50–54.
3. Пархоменко О.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації: дис. ... канд. екон. наук: 08.02.02. К., 2006. 211 с.
4. Практичні елементи інформаційно-аналітичної роботи: метод. реком. / уклад.: С.О. Телешун, О.Р. Титаренко, І.В. Рейтерович, С.І. Вировий / за заг. ред. С.О. Телешуна. К.: Вид-во НАДУ, 2007. 524 с.
5. Чечетова Н.Ф., Лелюк Н.Є. Сутність та завдання інформаційно-аналітичного забезпечення муніципального управління. Науково-технічний збірник. 2011. № 100. С. 162–167.
6. Чичелов Ю.В., Сомик К.В. Информационно-аналитическая работа в федеральных органах налоговой полиции: учеб. пособие. М.: ЧеРо, 2000. 383 с.
7. Михайличенко О.А., Сервецький І.В. Тактика застосування оперативних комбінацій при затриманні злочинців: монографія / заг. ред. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. 198 с.
8. Салтевский М.В., Лукашевич В.Г. Проблема классификации источников информации и следственных действий в криминалистической тактике. Криминалистика и судебная экспертиза. К.: – 1984. № 29. С. 31.
9. Урсул А.Д. Отображение и информация. М.: Мысль, 1973. 231 с.
10. Бандурка О.М., Давиденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие: монографія. Х.: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.
11. Adderly R., Musgrove P. Police crime recording and investigation systems. A user's view. Policing: An International Journal of Police Strategies & Management. 2001. № 24. P. 100–114.

12. Petersen R.R., Wiil U.K. In Proceedings of European Intelligence and Security Informatics Conference. CrimeFighter Investigator: a novel tool for criminal network investigation. IEEE, 2011. P. 360–365.

13. Shrinivasan Y.B., Wijk J.J. In Proceedings of the 26th Conference on Human Factors in Computing Systems. Supporting the analytical reasoning process in information visualization. New York: ACM Press, 2008.

Анотація

Тищенко Є. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди. – Стаття.

Стаття присвячена деяким аспектам інформаційно-аналітичного забезпечення виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із одержанням неправомірної вигоди. Встановлено, що у процесі виявлення злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, велике значення має не лише кількість джерел, але і якість інформації, що в них міститься. Вивчено теоретичні здобутки та висновки сучасних науковців щодо інформаційно-аналітичного забезпечення. Досліджено різні інформаційні ресурси.

Ключові слова: злочини, одержання неправомірної вигоди, інформаційно-аналітичне забезпечення.

Аннотация

Тищенко Е. И. Информационно-аналитическое обеспечение выявления и расследования преступлений, связанных с получением неправомерной выгоды. – Статья.

Статья посвящена некоторым аспектам информационно-аналитического обеспечения выявления и расследования преступлений, связанных с получением неправомерной выгоды. Выяснено, что в процессе выявления преступлений, связанных с получением неправомерной выгоды, большое значение имеет не только количество источников, но и, обязательно, качество информации. Изучены теоретические достижения и выводы современных ученых об информационно-аналитическом обеспечении. Исследованы различные информационные ресурсы.

Ключевые слова: преступления, получение неправомерной выгоды, информационно-аналитическое обеспечение.

Summary

Tishchenko Ye. I. Information and analytical security for the defense and investigation of crimes related to receiving exemptionary benefits. – Article.

The article is devoted to some aspects of informational and analytical support for the detection and investigation of crimes related to the obtaining of illegal benefits. It is established that in the process of detection of crimes connected with the obtaining of unlawful benefits, not only the quantity of sources is important, but also, necessarily, the quality of the information contained in them. The theoretical achievements and conclusions of modern scientists concerning information-analytical support are investigated. Various information resources are investigated.

Key words: crimes, obtaining illegal benefits, information and analytical support.